

Valéria M. Korchmáros: Funktion und Dependenz

Der Ausgangspunkt meines Vortrags ist die Behauptung des ungarischen Linguisten Sándor Károly: Die Bedeutung des sprachlichen Zeichens ist die Funktion selbst. Zwischen den Funktionen und ihren Verknüpfungsmöglichkeiten besteht eine enge Beziehung, die dem ganzen System der jeweiligen Sprache ihren Stempel aufdrückt.

Als erstes Problem untersuche ich die Problematik des Nichtvorhandenseins der Kategorie des nominalen Genus bei den ungarischen Verben. Hier ist es auch wichtig in Betracht zu ziehen, dass das ungarische Adjektiv relativ selbständig ist: da es formell von keinem Substantiv abhängt, lässt es sich durch Abstrahierung oder durch die Reduktion des attributiven Syntagmas leicht substantivieren. Falls es die syntaktischen Bezugsmerkmale des Substantivs übernimmt, kann es sogar als Verbalergänzung erscheinen. All diese Tatsachen weisen darauf hin, dass das Adjektiv in adverbialer Funktion keinen Wortartwechsel durchmacht, woraus folgt, dass die Suffixe für die Bezeichnung der Modal- und Zustandsbestimmungen keine Ableitungssuffixe, sondern Flexionssuffixe sind.

Aus der engen Abhängigkeit des Adjektivs vom Substantiv lassen sich mehrere Typen syntaktischer Strukturen in den indoeuropäischen Sprachen ableiten, wie sie attributum praedicativa, die prädikatergänzenden Satzteile und damit die Deutung des Begriffs *Prädikat* erklären.

Im Vergleich der ungarischen und englischen Satzstruktur weise ich auf die außerordentliche Wichtigkeit der ungarischen Adverbien hin und betone, inwieweit ihre Klassifikation einerseits von der Bedeutung des dominierenden Syntagmateils (wenn Ergänzungen und Erweiterungen bzw. die Abgrenzungen nach dem System der Orts- und Richtungsadverbien betrachtet werden) und andererseits von der Bedeutung des definierenden Syntagmateils (wenn von der semantischen Verwandtschaft ausgegangen wird) abhängt. Wie sich diese drei Aspekte kreuzen, zeigt die Tabelle im Anhang.

In der englischen Satzstruktur erfährt das verbale Element eine Aufwertung. Demgegenüber ist das Nomen im ungarischen Satz viel mehr als eine Prädikatergänzung neben der Kopula. Es ist vielmehr das Zentrum des Satzes und bestimmt seine Minimalstruktur. Wie das Verb kann es die Fokusposition besetzen oder diese markieren und untermauern. In diesem Zusammenhang erörtere ich noch die Rolle der Kopula und weise zum Schluss darauf

hin, dass es ein methodischer Irrweg ist, bei der Satzanalyse die aktuelle Gliederung des Satzes mit der grammatischen Strukturanalyse zu vermischen.

Bibliographie (in Auswahl):

- Berrár Jolán: Alany és állítmány. In: Tanulmányok a mai magyar nyelv mondattana köréből. Szerk. Rácz Endre, Szathmári István. Tankönyvkiadó, Budapest, 1977.
- Collins Cobuild English Grammar. Ed. By J.Sinclair & al. The University of Birmingham, 1990:
- De Groot, Casper: Predicate Structure in a Functional Grammar of Hungarian. Foris Publications, Dordrecht, 1989.
- Deme László: A beszéd és a nyelv. Tankönyvkiadó, Budapest, 1978².
- Elekfi László: Az aktuális mondattagolás egyik alapformája a magyarban. NyK. 66. 336 skk.
- Elekfi László: Petőfi verseinek mondattani és formai felépítése. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986.
- Grundzüge der deutschen Grammatik. Szerk.:Karl Erich Heidolph, Walter Flämig, Wolfgang Motsch. Akademie-Verlag, Berlin, 1981.
- Kádár Edit: A kopula és a nominális mondatok a magyarban. NytudÉrt. 161. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2011..
- Kálmán C. György, Kálmán László, Nádasdi Ádám, Prószáky Gábor: A magyar segédigék rendszere ÁNyT 17:49-103.
- Károly Sándor: A magyar intranszitiv – tranzitiv igeképzők. ÁNyT 5: 189-218.
- Károly Sándor: Általános és magyar jelentéstan. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970.
- M. Korchmáros Valéria: Mondattan, JATEPress, Szeged, 1992.
- M.Korchmáros Valéria: Ige vagy segédige? In: Nyíri Antal kilencvenéves. Szerk. Büky László. JATE BTK Magyar Nyelvészeti Tanszék. Szeged, 1997. 109-123.
- M.Korchmáros Valéria: Lépésenként magyarul. Magyar nyelvtani kézikönyv. SZTE Hungarológiai Központ, Szeged 2006.
- Strukturális magyar nyelvtan 3. kötet. Morfológia. Szerk.: Kiefer Ferenc: Budapest, Akadémiai Kiadó.

Anhang 1:

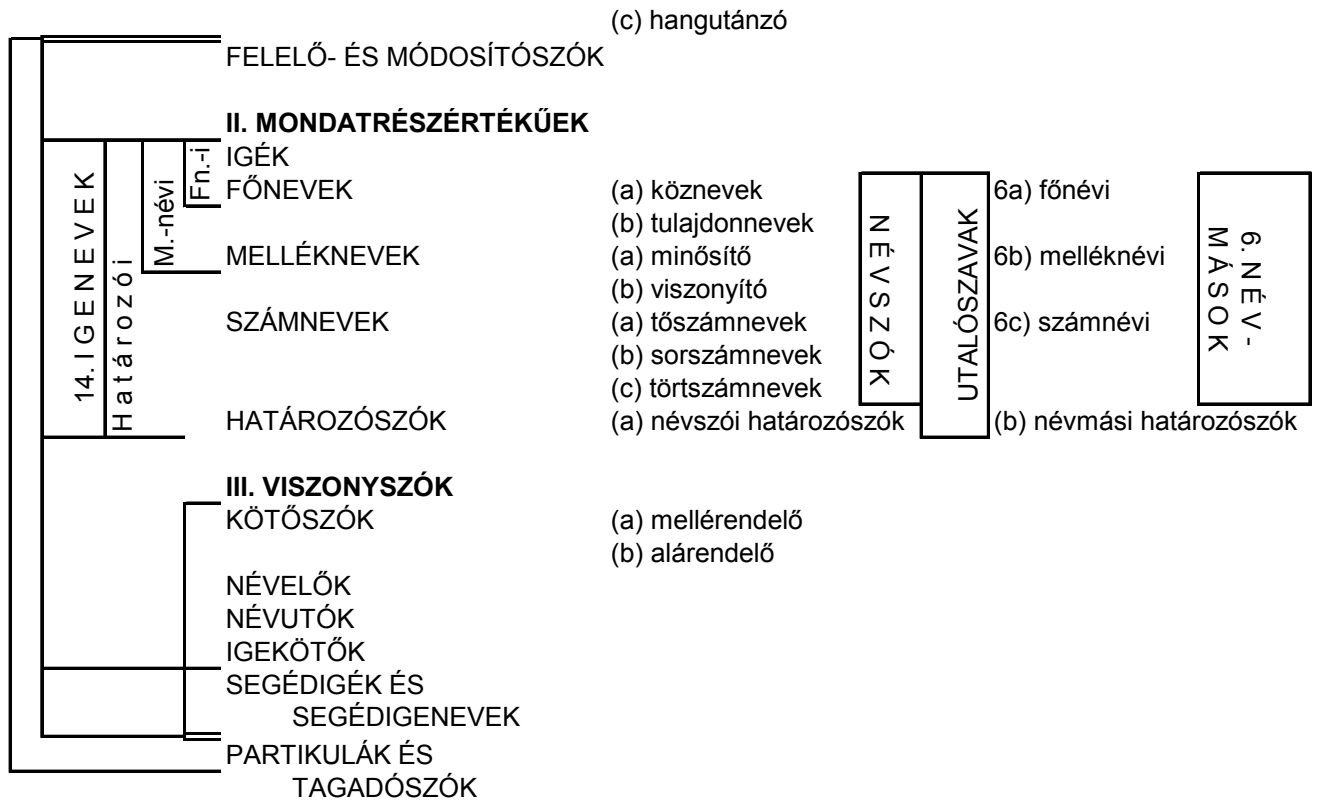
A morféma rendszer

Szabad morféma	Kötött morféma					
	Tövek		Toldalékok			
<p>Szükségszerűen szabad tö = önálló szó: <i>jé, ne, tán, is</i></p> <p>Potenciálisan szabad tö = funkció pontosítására kaphat ragot <i>oda – odáig most – mostantól</i></p> <p>Relatív szabad tö = paradigmájának eleme a zéró morféma: <i>szalad, ablak, zöld, négy, olyan</i></p>	Aktív kötött tövek	Passzív tövek	Inflexiós toldalékok		Képzők**	
			Ragok	Jelek	Grammatikai	Lexikai
	Csak ragozva: ikes: <i>ugr-</i>		Szintaktikai viszonyjelölő funkcióban: tárgyrag, határozóragok	Külső valóságra utaló funkciókban: többszelek, időjel, fokjelek, kiemelő jel	Csak szófaváltó funkciójuk van <i>kér-ni, kér-ő, kér-t, kér-endő, kér-ve, kér-és</i>	Alapjelentést változtató <i>kér-vény, akad-ály, homlok-zat, sok-adalom, könyv-el, lap-oz, lap-ul,</i>
	Melléktő: <i>almá-, bőv- ezr-</i>	Csak eleven képzővel:	Egyeztető és helyettesítő szintaktikai funkcióban kötelező*: alanyra és tárgyra utaló igei személyragok	A beszélő szándéka módjelek	Modalitást váltó <i>kér-het</i>	<i>lap-os, ház-i, feled-ékeny, kap-ós, gond-atlan</i> stb.
Pl.tantum <i>Kárpát-</i>	<i>fár-ad – fár-aszt, szor-ul – szor-ít – szor-os,</i>		Valóságbeli összetartozásra fakultatívan* utaló egyeztető és helyettesítő funkcióban: birt.személyjelek birtokjel	Aspektust váltó <i>kér- lel, kérdez- get, keres-gél</i>		
előtag: <i>indo-</i>				Igenemet váltó <i>kér-et, üt-köz-ik</i>		

--	--	--	--	--	--	--

Anhang 2:

A magyar nyelv szófajai

Anhang 3:

A határozók rendszere

HATÁROZÓK					
VONZATOK		SZABAD HATÁROZÓK			
Szemantikailag elemezhetetlene k	Szemantikailag elemezhetők				
	A folyamat kezdetének körülményei	A folyamat statikus körülményei	véghatározók	←a domináns tag dinamikája szerint	
Állandó határozók	<i>Honnan?</i> <i>Mettől?</i>	<i>Hol?</i>	<i>Hová?</i> <i>Meddig?</i>	Helyfél e	↑ A határozói jelentés szerint
	<i>Mióta?</i> <i>Mikortól?</i>	<i>Mikor?</i> <i>Hányszor?</i>	<i>Meddig?</i> <i>Hányadszorra?</i>	Időféle	
	Okhatározók	Módhatározó, Eszköz- határozók, Fok-, mérték- határozó	Célhatározó	Módfél e	
	Eredethatározó k	Valóságos állapot- határozók, Számmállapot -határozó, Külső állapot- határozók, Tekintet- határozó	Eredményhatározók , Részeshatározó	Állapot- féle	

